

HET 25-JARIG BESTAAN VAN DE WERKGROEP EUROPESE ORCHIDEEËN

Dirk KAPTEYN DEN BOUMEESTER

Summary

On the occasion of its 25th anniversary the history of the Working Group on European Orchids is described in concise.

Zusammenfassung

Anlässlich des 25-jährigen Bestehens wird die Geschichte des Arbeitskreises Europäische Orchideen kurz beschrieben.

Aanloop tot de eigenlijke werkgroep

Op initiatief van enige leden van de Nederlandse Orchideeën Vereniging werd op 16 juni 1973 binnen het kader van genoemde vereniging de Werkgroep Bescherming Inheemse Orchideeën opgericht. Het doel van deze werkgroep was:

- a. Bekendheid te geven aan de waarde van de wilde orchideeën.
- b. De gevaren te onderkennen van het verdwijnen van diverse soorten orchideeën.
- c. Er bij de grondbezitters op aan te dringen dat de orchideeën gespaard worden en de beheerders van natuurreservaten te verzoeken een dusdanig beleid te voeren, dat de orchidee gehandhaafd blijft.
- d. Inventarisatie van het orchideeënbestand in Nederland.

Voorzitter werd Dr. P. Vermeulen en secretaresse mevr. J.J. Idema Greidanus-Meissner. Bij enkele gelegenheden heeft de werkgroep zich gepresenteerd, maar ze leidde toch enigszins een sluimerend bestaan zonder een vast ledenbestand en zonder bijeenkomsten, totdat in april 1976 H.W.E. van Bruggen secretaris werd. De werkgroep had intussen de naam "Werkgroep Wilde Orchideeën" gekregen. De eerste bijeenkomst was op 22 januari 1977. Bij die gelegenheid hebben zich toen 19 van de 26 aanwezigen als lid van de werkgroep aangemeld. Januari 1977 wordt daarom beschouwd als het begin van de werkgroep.

Beginjaren

Naast mensen die zich met bescherming en kartering bezig hielden, waren er aanvankelijk ook vrij veel leden die wilde orchideeën in tuin of kas kweekten. In de loop der jaren werd het onderwerp kweken langzamerhand verlaten, te meer omdat alle te kweken planten uit de natuur moesten worden gehaald en zowel het aantal vindplaatsen als het totale aantal planten

hard terugliep. Het accent kwam steeds meer te liggen op bescherming, kartering en veldonderzoek.

Op 7 november 1981 nam L.H. Blom het voorzitterschap over van P. Vermeulen, die het wat rustiger aan wilde doen. De heer Vermeulen overleed onverwacht op 25 november van dat jaar. Eveneens op 7 november 1981 werd het besluit genomen een enquête te houden om een inzicht te krijgen in de wensen en de bezigheden van de leden. Het ledenaantal bedroeg op dat moment 36. De uitkomst bleek een bevestiging van de koers die werkgroep in de loop der jaren had ingeslagen: kartering, diverse vormen van onderzoek en bescherming als voornaamste interesses. De naam werd op de volgende bijeenkomst, 6 maart 1982, gewijzigd in "Werkgroep Europese Orchideeën" (WEO).

Wegens ziekte droeg H.W.E. van Bruggen het secretariaat/penningmeesterschap per 1 januari 1985 over aan D.W. Kapteyn den Boumeester.

Overstap naar de KNNV

Intussen waren de interesses van de werkgroep en die van de Nederlandse Orchideeën Vereniging (NOV) steeds verder uit elkaar komen te liggen. Voor veel leden was het lidmaatschap van de NOV dan ook een onwelkome verplichting. Tenslotte werd in het najaar van 1986 een enquête onder de 54 leden gehouden. Men had de keuze tussen aansluiting bij de KNNV, bij de NOV blijven en een zelfstandige werkgroep vormen. Met een grote meerderheid werd toen voor aansluiting bij de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging gekozen, die voor veel leden beter leek te passen bij de eigen denkbeelden omtrent natuurstudie en natuurbescherming. Per 1 januari 1987 werd deze aansluiting werkelijkheid. Juridisch gezien werd de oude werkgroep opgeheven en werd door dezelfde mensen een nieuwe werkgroep opgericht, maar natuurlijk ervoer iedereen het als een "overgang" van dezelfde werkgroep. Ook het oude bestuur werd op 28 februari 1987 weer opnieuw benoemd en daaraan werd C.A.J. Kreutz toegevoegd, speciaal in de hoedanigheid van beheerder van het nieuw ingestelde vindplaatsarchief. Ook werden bij die gelegenheid de statuten en het huishoudelijk reglement van de nieuwe werkgroep door de vergadering aangenomen. De werkgroep telde toen 71 leden.

Op 25 september 1987 zijn vervolgens de statuten ook notariëel vastgelegd en is de werkgroep ingeschreven in het register van de Kamer van Koophandel te Haarlem.

Tijdens de bijeenkomst van 24 oktober 1987 werd de heer van Bruggen tot erelid van de werkgroep benoemd wegens zijn organisatorische kwaliteiten, dankzij welke de werkgroep in de loop van ruim tien jaar tot haar toenmalige vorm was uitgegroeid.

Beheerswerkzaamheden in Wijk aan Zee

Tussen 1984 en 1990 is door werkgroepsleden jaarlijks beheerswerk gedaan op een op particulier terrein gelegen groeiplaats van *Anacamptis pyramidalis* in Wijk aan Zee. De opdringende Bottelroos werd teruggesnoeid en na een aantal jaren zelfs tegengehouden door worteldock in te graven. Later is er met subsidie van de provincie een beheersplan opgesteld en is er met beweiding begonnen. Het toezicht op de groeiplaats is overgenomen door een bioloog van het PWN. De bemoeienissen van de werkgroep waren toen niet meer nodig. Deze

episode is echter een goed voorbeeld van wat de werkgroep op praktisch gebied kan doen: een groeiplaats onder zijn hoede nemen die niet door één van de natuurorganisaties wordt beheerd.

Bijeenkomsten en onderkomen

Vanaf de beginjaren wordt tweemaal per jaar een bijeenkomst voor alle werkgroepleden georganiseerd, waarbij zowel in de ochtend als in de middag een aantal lezingen worden gehouden, meestal voorzien van dia-presentaties. Deze worden zowel door werkgroepleden als door deskundige buitenstaanders verzorgd.

Aanvankelijk kwam de werkgroep in Amersfoort bijeen, maar het bleek daar moeilijk om de steeds grotere groep in de middagpauze van een lunch te voorzien. Ook de parkeermogelijkheden waren beperkt. Er is vervolgens een aantal jaren in de Reehorst in Ede vergaderd, daarna kon enige jaren een collegezaal in de Uithof worden gebruikt en toen die mogelijkheid niet meer bestond, is enkele malen een andere locatie uitgetprobeerd. Met ingang van najaar 1995 werd een heel geschikte locatie gevonden in De Twee Marken in Maarn en daar hoopt de werkgroep nog lang bijeen te kunnen komen.

Ledengroei

Het aantal leden groeide aanvankelijk langzaam, maar gestaag. In 1986 begon echter een sterkere groei die bijna ononderbroken tot 1994 is doorgegaan. Van 45 leden in 1985 kwam het aantal in 1994 op ca. 125.

Vanaf 1999 tot 2001 is het ledental licht gedaald van 125 naar 115. De bijeenkomsten werden ook iets minder bezocht. De meest voor de hand liggende verklaring is, dat door een toenemend aanbod aan vrijetijdsactiviteiten de mensen steeds meer een keuze daaruit moeten maken. Bij vele andere verenigingen kan dezelfde trend worden waargenomen.

Legenda bij de foto's op pag. 66 en 67:	1	2
	3	4

Pag. 66:

1: Ingraven van worteldoek op groeiplaats van *Anacamptis pyramidalis* in Wijk aan Zee (1986); 2: Hybride *Dactylorhiza fuchsii* x *Gymnadenia conopsea* (excursie Teutoburgerwald, 1989); 3: *Epipactis palustris* (excursie Leemputten bij Staverden, 2002); 4: De eerste vier jaargangen van Eurorchis.

Foto's: 3: M.H. Schot; 1, 2, 4: D.W. Kapteyn den Boumeester

Pag. 67:

boven: Voorzitter L.H. Blom schrijft zich in voor het Symposium Eurorchis 92; onder: Eurorchis 92, discussie bij de posterwand; v.l.n.r.: M. Cailliau, J. Claessens, H. Van Looken.

Foto's: K. van den Berg

Excursies

In 1987 heeft de eerste excursie van de werkgroep plaatsgevonden. Deze was georganiseerd door H. Dekker en ging naar het Drentse A-gebied. Later zijn er ook excursies gehouden naar Limburg, het Teutoburger Woud, Groesbeek, de Friese kust, het Zwanewater en Staverden. Uitgangspunt is altijd, dat een gebied goed toegankelijk moet zijn en geen schade van de excursie zal lijden. In 1996 was er een heel geslaagde meerdaagse excursie naar Montenach onder leiding van R.A.C. Knol. Een dergelijke meerdaagse excursie heeft hij in 2002 in de Eifel gehouden.

Tijdschrift Eurorchis

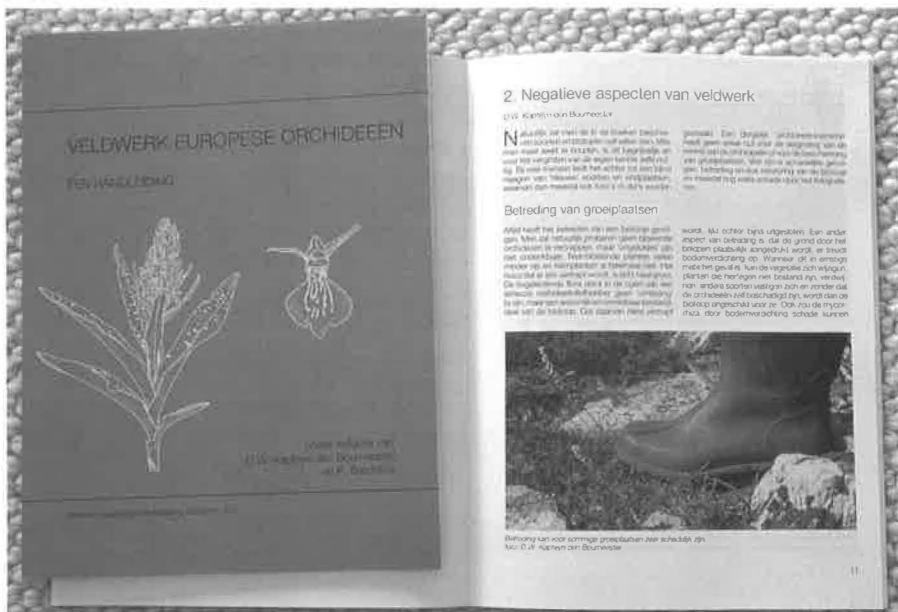
Omdat de artikelen in Natura slechts een bepaalde omvang kunnen hebben en het onderwerp orchideeën ook niet al te zeer mag overheersen, is men de mogelijkheden van een eigen jaarboek of tijdschrift gaan onderzoeken. Dit resulteerde in de oprichting van een eigen tijdschrift "Eurorchis", waarvan het eerste nummer op 25 februari 1989 is verschenen. Eindredacteur werd D.W. Kapteyn den Boumeester, die ook de naam Eurorchis heeft voorgesteld. Vanaf 1989 is tot heden, 2002, ieder jaar een nummer verschenen.

Vanaf Eurorchis nr. 3 (1991) heeft de Stichting Uitgeverij KNNV de financiën en verzending voor haar rekening genomen. De werkgroep zorgde echter voor de vormgeving en de contacten met de drukker. Met ingang van Eurorchis 8 heeft de Uitgeverij ook die taken overgenomen en was de werkgroep alleen verantwoordelijk voor de redactie. In de jaren tot 1997 waren er vele klachten over de verzending, hetgeen het werkgroepsbestuur veel tijd heeft gekost. Ook heeft de werkgroep regelmatig extra financiële bijdragen moeten leveren om de uitgave van Eurorchis mogelijk te maken. Aanvankelijk verscheen Eurorchis in het voorjaar, maar na vertragingen in 1996 en 1997 en op verzoek van enige auteurs is in 1998 definitief gekozen voor verschijning in het najaar.

Na 9 nummers vond D.W. Kapteyn den Boumeester het tijd om zijn taak aan een ander over te dragen en werd R. Wielinga eindredacteur. Na de uitgave van nr. 10 in 1999 is de Stichting Uitgeverij KNNV vrij onverwacht tot het inzicht gekomen, dat de uitgave van Eurorchis financieel onaantrekkelijk was en heeft men de samenwerking opgezegd. De werkgroep heeft toen na enig rekenwerk besloten de uitgave zelfstandig voort te zetten. Na de uitgave van Eurorchis 12 heeft R. Wielinga het eindredacteurschap neergelegd. D.W. Kapteyn den Boumeester is toen opnieuw eindredacteur geworden en er is een nieuw werkplan voor Eurorchis ontworpen. Voor de volgende Eurorchis kon nog geen andere eindredacteur worden gevonden, maar D.W. Kapteyn den Boumeester heeft aangegeven na nummer 14 definitief te stoppen. We hopen, dat er een nieuwe eindredacteur kan worden gevonden, die Eurorchis zal voortzetten.

Symposium EURORCHIS 92 en Stichting Europese Orchideeën

In 1990 waren plannen ontstaan om een internationale bijeenkomst te houden. Na een periode van wachten op subsidies kon in de loop van 1991 een begin met de organisatie van het symposium EURORCHIS 92 worden gemaakt. Om de financiën van symposium en werk-

De handleiding “Veldwerk Europese Orchideeën”, verschenen in 1991

groep gescheiden te houden werd een aparte stichting opgericht: de Stichting Europese Orchideeën van de KNNV. Stichters en eerste bestuursleden werden L.H. Blom, P. Brederoo en D.W. Kapteyn den Boumeester. Bij beide laatsten berustte ook de organisatie van het symposium, dat op 26 september 1992 plaatsvond en algemeen als zeer geslaagd wordt beschouwd. Er moet echter worden gezegd, dat de belangstelling van buiten de werkgroep en vanuit het buitenland groter was dan bij de leden van de werkgroep.

Het verslag van EURORCHIS 92 is in mei 1994 onder redactie van P. Brederoo en D.W. Kapteyn den Boumeester door de Uitgeverij KNNV gepubliceerd.

De in 1991 opgerichte Stichting Europese Orchideeën is in latere jaren nog in kleinere projecten betrokken geweest, zoals de uitgave van de orchideeënposter. De vaste lasten groeiden echter, terwijl de rente steeds lager werd. Daarom is besloten de Stichting op te heffen. Dit heeft in oktober 1998 plaatsgevonden. De bezittingen en gelden van de Stichting zijn aan de Werkgroep overgedragen. Voor de meeste gelden waren precies omschreven bestemmingen vastgelegd.

Overige bijzonderheden uit de laatste 12½ jaar

In 1991 is onder redactie van D.W. Kapteyn den Boumeester en P. Brederoo het boekje “Veldwerk Europese orchideeën - een handleiding” verschenen. Het werd uitgebracht in de serie Wetenschappelijke Mededelingen van de KNNV en was een soort handleiding voor de

diverse manieren waarop men zich met orchideeën kan bezighouden. Het is al vele jaren uitverkocht. De Stichting Uitgeverij KNNV had in 1998 te kennen gegeven in een nieuwe uitgave geïnteresseerd te zijn, maar ruim een jaar later bleek die interesse opeens vervlogen te zijn. Vanaf begin 2002 is daarom een begin gemaakt om bijgewerkte hoofdstukken van de handleiding op de internet site van de werkgroep te plaatsen.

Op 4 juli 1992 heeft D.W. Kapteyn den Boumeester een zgn. Veldwerkdag georganiseerd, waarop leden konden oefenen in zaken als karteren, determineren etc. Door tijdgebrek is het bij één veldwerkdag gebleven en is het geen jaarlijkse of tweejaarlijkse gebeurtenis geworden.

Op 27-2-1993 nam L.H. Blom na 11? jaar voorzitterschap afscheid wegens zijn verhuizing naar Frankrijk. Hij werd opgevolgd door P. Brederoo. Tevens trad B.J. Seckel tot het bestuur toe. De heer Seckel werd tevens voorzitter van de Stichting Europese Orchideeën v.d. KNNV.

In 1994 hebben Dirk Kapteyn den Boumeester en Piet Brederoo samen met enkele leden van andere Europese werkgroepen het initiatief tot internationale samenwerking genomen. In september 1994 en februari 1995 zijn vertegenwoordigers uit zes landen bijeen geweest om de oprichting van een "Council for European Orchids" voor te bereiden. De organisatie was in handen van H. Blatt (D) en D.W. Kapteyn den Boumeester (NL). Na uitvoerige discussies is tenslotte in 1996 het "Secreteriat for the Conservation of European Orchids" (SCEO) opgericht. D.W. Kapteyn den Boumeester werd voorzitter en is in 1997 herkozen. In 2001 heeft hij het voorzitterschap aan J. Koenig (F) overgedragen.

In september 1996 is het bestuur uitgebreid met J. Essink. In 1998 gaf P. Brederoo te kennen geen nieuwe termijn als voorzitter te ambiëren, maar werd wel bereid gevonden als gewoon bestuurslid te fungeren. Hij nam de plaats in van B.J. Seckel, die zich niet herkiesbaar stelde. De nieuwe voorzitter werd R.A.C. Knol, die echter in het najaar van 2000 wegens persoonlijke omstandigheden onverwacht het voorzitterschap moest opgeven. P. Brederoo is tot begin 2001 waarnemend voorzitter geweest en in februari 2001 is M.H. Schot de nieuwe voorzitter geworden. In september 2001 heeft C.A.J. Kreutz het bestuur verlaten. In verband met zijn grote kennis van de orchideeën is hij "adviseur van het bestuur" geworden. Als bestuurslid is H.G.M. Walraven hem opgevolgd.

Legenda bij de foto's op pag. 70:

Beide foto's: Excursie naar de Hammelsberg en Montenach, 1996.

Foto's: D.W. Kapteyn den Boumeester

Vooruitblik

De werkgroep staat volgens het bestuur aan het begin van een nieuw hoofdstuk in haar bestaan. In de afgelopen jaren is er veel aandacht besteed aan het inventariseren. Het deelproject van Optima voor de kartering van de orchideeën in het mediterrane gebied vroeg om zoveel mogelijk gegevens. Dit project is nu afgesloten. Natuurlijk blijft het belangrijk om verspreidingsgegevens te verzamelen, maar het zou te mager zijn dat als enige concrete opgave voor de werkgroep te beschouwen.

Enkele leden doen aan populatieonderzoek. Het volgen van de individuele planten in een populatie blijft een heel nuttige vorm van onderzoek, maar lang niet iedereen beschikt over de mogelijkheden om zulk onderzoek te beginnen of gedurende een groot aantal jaren vol te houden.

In de laatste jaren zijn er, al dan niet terecht, internationaal veel nieuwe soorten beschreven. Veel leden hebben er energie in gestoken om die “nieuwe” soorten zelf te zien en de literatuur erover aan te schaffen. De doelstellingen van de werkgroep gaan echter veel verder dan het bediscussiëren van taxonomische en nomenclatorische problemen. Bestuur en werkgroepsleden zullen daarom op korte termijn een plan opstellen om een nieuwe, zinvolle wending aan de activiteiten te geven.

D.W. Kapteyn den Boumeester
Gravin Adahof 1
NL-2114 DW Vogelenzang
dw.kapteynboumeester@hccnet.nl